

УДК 338.43

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тягушева О.Г.

старший викладач Класичного приватного університету

Annotation

At the article certainly necessity of expansion of the off-budget financing of the system of education in Ukraine and basic principles of forming of the mixed system of financing. Certainly condition of expansion of single-sourcing of establishments of education with the necessity of bringing of changes for the legislatively-normative acts of Ukraine.

Анотація

У статті визначено необхідність розширення позабюджетного фінансування системи освіти в Україні та основні принципи формування змішаної системи фінансування. Визначено умови розширення меценатства та цільового фінансування закладів освіти суб'єктами господарювання з необхідністю внесення змін до законодавчо-нормативних актів України.

Ключові слова

Фінансове забезпечення, система освіти, управління освітою, підготовка фахівців, соціальне замовлення.

I. Вступ

Доступ до освіти та її здобуття є ключовими чинниками нагромадження людського капіталу й економічного зростання регіону, країни.

У зв'язку з обмеженими можливостями бюджетного фінансування на вищих рівнях освіти зростання частки приватного фінансування є виправданим. Проте існує небезпека втрати рівних можливостей у сфері освіти. Розробка нової стратегії фінансування покликана підтримати баланс між цими двома позиціями.

У країнах, що розвиваються на рівні вищої освіти, приватні джерела фінансування відіграють більшу роль, ніж в економічно розвинутих, тоді як розширення масштабів вищої освіти має забезпечувати більшу рівність доступу, найчастіше натомість відбувається посилення механізмів виключення. Тому, згідно з висновками Світового банку, питання про рівний доступ до освіти є важливішим у країнах з високим рівнем соціальної диференціації. Це питання є особливо актуальним на рівні вищої освіти, де повне державне фінансування менш представлене. Обговоренню проблем фінансування закладів освіти та пошуку шляхів удосконалення механізму фінансового забезпечення розвитку освітньої системи в Україні прис-

вячено праці багатьох вітчизняних науковців: І. Анищенко, Л. Добровольської, І. Каленюка, А. Криклія, Н. Шумара, В. Яновчика та ін. Проте проблема законодавчого регулювання залучення позабюджетних коштів у систему освіти України потребує подальшого наукового вивчення.

II. Постановка завдання

Мета статті – обґрунтувати напрями розвитку механізму фінансового забезпечення розвитку освітньої системи України на основі залучення позабюджетних коштів з метою забезпечення рівного доступу населення до здобуття необхідної освіти.

III. Результати

Необхідність бюджетного фінансування сфери освіти зумовлена, насамперед, властивостями освітніх послуг як суспільного блага, їх роллю в соціально-економічному розвитку країн [6]. Тому зниження обсягів фінансування освітніх установ загострює проблему рівності доступу до освіти.

Розширення масштабів освітньої системи супроводжується збільшенням потреб у ресурсах, тоді як уряди перестають справлятися із витратами, що зростають [2]. У країнах із стійкою сильною роллю держави в економіці переважає мережа державних освітніх закладів, а частка приватних коштів, що залучаються для фінансування освіти, відносно невелика. Так, у Німеччині переважає більшість освітніх установ належать державі. Навчання в них від школи до університету безкоштовне. Основним джерелом фінансування цієї мережі є кошти земель і муніципалітетів.

У Франції загальна освіта на всіх рівнях безкоштовна. Безкоштовною є також вища освіта, яку надають університети та вищі школи, що є в основному державними освітніми установами. Приватний сектор представлений переважно провінційними вищими інженерними школами, статус яких не дуже високий. Ці школи, як правило, фінансуються місцевими промисловими групами. При цьому приватні освітні заклади одержують істотну допомогу від державних органів влади.

У Швеції навчання в державних освітніх установах безкоштовне; вони утримуються й фінансуються державою та комунами. Характерною особливістю системи освіти Швеції є значна свобода освітніх установ у

Держава та регіони

витрачання виділених ним коштів. Так, ВНЗ самі розподіляють свої фінансові ресурси за окремою освітньою програмою, а уряд лише у виняткових випадках детально визначає напрями цільового використання виділених їм бюджетних коштів.

У Великобританії навчання у вищих освітніх закладах для громадян Об'єднаного Королівства є безкоштовним. Основний обсяг фінансування здійснює держава шляхом видачі абітурієнту ваучерів (або грантів), хоча в структурі доходів окремих університетів може бути значною частка приватних пожертвувань. Наприклад, в Оксфордському університеті вони становлять більше ніж 2/3 усіх надходжень до бюджету. Останнім часом у Великобританії зростає довіра до ринкових механізмів: вітається конкурентна боротьба за фінансування цільових програм з навчання й здійснення досліджень, тому сьогодні доходи вищих навчальних закладів більшою мірою залежать від чисельності студентського контингенту й розподілу коштів за програмою. Університети змагаються в отриманні державних асигнувань і замовлень від приватних фірм на наукові розробки.

Більше ніж половина ВНЗ у США – це приватні навчальні заклади, проте в них навчається лише 21% від загальної кількості студентів. Вища освіта в США платна, причому в найпрестижніших приватних університетах і коледжах річна плата за навчання становить від 10 до 40 тис. дол. за рік, тоді як у державних університетах вона значно менша (наприклад, в університетах штату Індіана – лише 2 тис. дол. за рік). Висока вартість вищої освіти часто компенсується за рахунок державних і приватних програм допомоги студентам і аспірантам. Платність вищої освіти дуже ускладнює доступ до неї, і в США близько 80% абітурієнтів коледжу – вихідці з 20% найбільш багатих сімей країни.

Вирішення завдання забезпечення рівного доступу до здобуття вищої освіти здійснюється у світовому масштабі. Оскільки фінансування вищої освіти характеризується

високою собівартістю освітніх послуг і тривалим терміном віддачі, усі уряди шукають способи активного залучення приватних коштів, розробляючи програми багатоканального фінансування ВНЗ.

Вивчення світових тенденцій у сфері фінансування вищої освіти засвідчує, що установи, які перебувають у власності держави, можуть отримувати користь за рахунок приватного сектора й платного набору студентів, а освітні установи в приватній власності можуть одержувати значні кошти від держави [1]. У результаті відбувається зближення моделей фінансування державних і недержавних освітніх установ. Надаючи потрібні послуги, приватний сектор досягає успіху так помітно, що спонукає до змін, які стосуються як самих програм, представлених у регіоні, так і їх структури, примушуючи державні освітні установи збільшувати обсяги підготовки на платній основі зі спеціальностей, що користуються високим попитом.

У країнах Європейського Союзу спостерігаються позитивні зрушення у сфері вузівського фінансування. Постійно вдосконалюється формула розподілу асигнувань по ВНЗ, зростає рівень їх фінансової самостійності щодо витрачання виділених ним коштів, збільшується частка надходжень за рахунок оплати за навчання. Крім того, дедалі вищою стає частка державного фінансування конкретних замовлень, у виконанні яких беруть участь ВНЗ, і частка надходжень від контрактів з працедавцями й комерційними організаціями. Якщо державні агентства управлятимуть соціальним ринком на основі купівлі в університетів і коледжів освітніх послуг, це підвищить економічну ефективність ВНЗ, при цьому для забезпечення мінімального рівня безпеки життєдіяльності ВНЗ необхідна їх державна підтримка, яка майже завжди здійснювалася прямою передачею ВНЗ фінансових коштів від уряду (колишній СРСР) або через проміжну, буферну організацію (Індія, Великобританія, Японія тощо) (див. рис.).

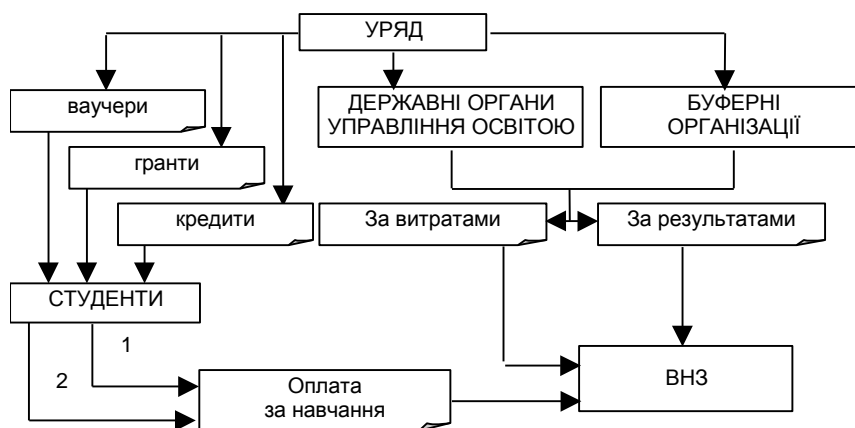

Рис. Схема фінансування системи вищої освіти.

При визначенні моделі фінансування існують два принципові підходи до ролі вищих навчальних закладів:

- 1) ВНЗ розглядаються як організації, що обслуговують інтереси суспільства і держави;
- 2) ВНЗ – комерційні підприємства, що надають послуги окремим особам (студентам), які, у свою чергу, використовують освіту з метою отримання додаткових доходів у перспективі.

При першому підході всі або більшу частину витрат на освіту бере на себе держава, при другому – студенти (стрілочки 1 і 2 на рис.).

Останній варіант в умовах ринкових відносин набуває дедалі більшого поширення, оскільки в цьому підході виявилися дві основні переваги:

- університети активніше реагують у навчальному процесі на потреби студентів;
- оскільки ресурси ВНЗ отримують в основному за рахунок коштів студентів, то розвивається конкурентна боротьба за студентів, і якість освіти підвищується.

Проте ринково орієнтований підхід практично не може бути застосований у країнах, де ринок праці нерозвинутий або деформований, і студенти не бачать прямої вигоди від інвестування коштів в освіту. Як показано на схемі, державні кошти можуть надходити до ВНЗ через студентів за допомогою грантів, ваучерів і позик, що однаковою мірою породжує конкуренцію між університетами. Тому “ринковий” підхід не є повною альтернативою “державному”. Його радше потрібно розглядати як додатковий, допоміжний підхід.

Механізми прямого фінансування з боку держави дуже відрізняються в різних країнах. Виділення коштів відбувається за одним з трьох критеріїв (або їх поєднанням).

1. За централізованим фінансуванням “за результатами” аналізуються результати роботи системи вищої освіти. Зазвичай кошти виділяються університетам залежно від виконання плану випуску студентів і аспірантів. На практиці цей підхід виявився неприйнятним для країн, що розвиваються. Основною проблемою при цьому стала невідповідність рівня якості підготовки студентів необхідній кількості випускників. Якнайкращі результати здатне дати використання принципу “за результатами” в поєднанні з децентралізованим фінансуванням (досвід США). Проте це вимагає відповідного рівня розвитку ринкових відносин.

2. Фінансування вищих навчальних закладів може здійснюватися відповідно до їх витрат на навчання, тобто “за витратами”. Найбільш популярні варіації цього методу пов’язані з різними нормативами й формулами, які множать кількість студентів на ви-

трати з підготовки одного студента. Така система може виявитися не здатною надавати необхідні кошти університетам, не враховуючи, наприклад, зміну контингенту в процесі навчання. Проте якщо уряд встановлює процедуру прийому, то він, звичайно, може й встановити певну процедуру фінансування за принципом “на вході”.

3. Більшість держав використовують “договірні” процедури фінансування. Договірне фінансування сприяє високому рівню контролю уряду за системою вищої освіти в цілому, а також за окремими ВНЗ.

Аналіз досвіду 35 країн, здійснений Світовим банком, засвідчив, що в більшості країн, які розвиваються, і в деяких розвинутих країнах фінансування відбувається саме на договірній основі (Бразилія, Аргентина, Греція, Індія, Італія тощо). Набагато менша кількість країн використовує фінансування “за витратами”. Це розвинуті промислові країни й деякі країни Азії та Африки, що розвиваються (Канада, Китай, Великобританія, Франція, Японія, Нігерія, Норвегія, Швеція). Дуже мало країн використовує підхід “за результатами” (Данія, Фінляндія, Ізраїль, Голландія). Методом передачі коштів “через студентів” фінансуються тільки ВНЗ Чилі.

Вищі навчальні заклади функціонують в економіко-правовому середовищі, яке багато в чому впливає на ефективність механізму виділення коштів. Іншими словами, ефективність моделі фінансування залежить від ряду аспектів відносин держави й навчального закладу.

Основна проблема управління університетами в більшості країн, що розвиваються, пов’язана з тим, що швидке розширення мережі університетів не супроводжується адекватним збільшенням фінансування. Цей дисбаланс визначається трьома базовими політичними обмеженнями, які перешкоджають університетам працювати ефективно: 1) політика прийому; 2) заборона пошуку альтернативних джерел фінансування; 3) обмеження щодо розпорядження фондами. Розглянемо ці питання докладніше.

Найбільш фундаментальною зміною в структурі вищої освіти в усьому світі є демократизація умов прийому у вищі навчальні заклади. Швидке розширення мережі початкових і середніх навчальних закладів, зростання потреби у кваліфікованій робочій силі, а також імідж вищої освіти як прямого шляху до особистісного процвітання привели до значного розширення мережі вищих навчальних закладів. У 1960–1987 рр. кількість ВНЗ у відсталих країнах зросла у чотири рази, у країнах із середнім рівнем розвитку – у десять разів, у країнах з високим рівнем розвитку – у дев’ять разів.

Збільшення потоку студентів спричинило серйозні фінансові наслідки для не готових

до цього країн. Коли вища освіта була прерогативою еліти, держава могла легко повністю оплачувати потреби вищої освіти, але швидке зростання прийому в університети не супроводжувалося адекватним зростанням фінансування, особливо в економічно нестійкі 1980-ті рр. Ця фінансова проблема майже напевно посилюватиметься й у майбутньому.

Принциповою причиною цього є не критерії, за якими держава передає фонди університетам, а політичне середовище, у якому існують вищі навчальні заклади. Політика, за якої збільшення тих, хто здобув середню освіту, призводить до збільшення обсягу вступу до ВНЗ за відсутності віддачі вкладених грошових коштів. Обмеження при виділенні додаткових державних фондів і обмеження на розпорядження власними грошовими коштами ВНЗ ускладнюють цю проблему. Ці обмеження мають два важливі наслідки. По-перше, університети не зацікавлені в підвищенні ефективності своєї роботи, оскільки вони не можуть ефективно перерозподіляти свої ресурси. По-друге, при цьому університети дуже відстають від запитів практики, оскільки для "перекачування" грошей з однієї програми в іншу обов'язково потрібен державний дозвіл.

Звідси випливає висновок, що менша фінансова залежність пов'язана з менш жорстким контролем за надходженням і внутрішнім розподілом ресурсів. Таким чином, фінансова диверсифікація є важливою мірою забезпечення автономії університетів. ВНЗ з найменш жорсткими обмеженнями (приватні ВНЗ у Великобританії, Японії, Чилі) застосовують фінансування "за результатом", використовуючи при цьому ваучерне фінансування.

Проте, ліквідовуючи систему обмежень, держава тим самим втрапить можливість стежити за тим, щоб ресурси були використані ефективно. Тільки шляхом внесення змін у механізми й критерії фінансування держава може перевірити ефективність різних методів, які надають ВНЗ автономії при прийнятті рішень.

В умовах сучасної економічної кризи державний бюджет України не в змозі адекватно забезпечувати зростання бюджетного прийому студентів: розвиток вищої школи пішов екстенсивним шляхом розвитку і без вживання відповідних заходів щодо нових підходів до організації навчального процесу загроза втрати якості підготовки фахівців стала реальною для багатьох ВНЗ.

Подальше розширення системи вищої освіти постійно вимагатиме нових ресурсів. Можна припустити, що при зростанні абсолютної частки державного фінансування його відносна частка зменшуватиметься за рахунок приватних джерел.

У зв'язку із цим політика держави має бути спрямована на вирішення комплексу інституційних проблем у сфері вищої професійної освіти. Серед них, наприклад: збільшення інвестицій у сферу професійної освіти, насамперед, за рахунок працедавців; підтримка й участь у цьому процесі населення; формування недержавного сектора у сфері освітніх послуг; раціональний розподіл інвестицій між різними напрямками професійної освіти; радикальне вдосконалення національної системи освітніх стандартів і контроль за їх виконанням для забезпечення єдності вимог до якості вищої освіти; формування регульованого ринку освітніх послуг на основі нормативного бюджетного фінансування освітніх установ у розрахунок на одного студента; стимулювання зростання попиту населення на освітні послуги за допомогою податкових пільг і системи освітнього кредиту.

Для реалізації цих напрямів держава покликана створити внутрішні умови функціонування навчальних закладів, що сприяють залученню й закріпленню в системі освіти кваліфікованих фахівців, здатних на високому рівні здійснювати навчальний процес, проводити наукові дослідження, освоювати нові технології й інформаційні системи.

Необхідне також створення зовнішніх умов функціонування системи освіти, які сприяли б забезпеченню високого рівня доступності професійної освіти; ефективному використанню ресурсів, що виділяються системі освіти, зокрема шляхом їх спрямування, у першу чергу, на підготовку затребуваних економікою фахівців; раціоналізації пропорцій у підготовці фахівців для економіки.

Основна проблема функціонування системи професійної освіти сьогодні – невідповідність кількості й професійної структури випускників системи вимогам ринку праці [1]. Ця невідповідність відбувається з двох причин: недостатній рівень підготовки студентів і структура підготовки, що залишилася у спадок з радянського періоду. Якщо процес адаптації ВНЗ до вимог ринку праці може і повинен регулюватися ринком, то структурна перебудова системи вищої освіти вимагає активного державного втручання.

Для забезпечення регіонів потрібними їм фахівцями з погляду держави необхідне розмежування повноважень і відповідальності між державними органами влади, органами державної влади регіонів України та органами місцевого самоврядування. У зв'язку із цим однією з концептуальних складових реформи освіти є регіоналізація освіти в Україні шляхом створення багатокладного освітнього простору, формування нових регіональних систем освіти як нових суб'єктів освітнього простору України.

Метою державної політики у сфері вищої освіти має бути селективна підтримка, тобто фінансування в першу чергу тих освітніх установ, які готують затребуваних фахівців. А це, у свою чергу, ставить завдання прогнозування попиту на ринку праці.

Роль позабюджетних джерел фінансування в діяльності навчальних закладів, особливо середньої й вищої професійної освіти, посилюється із зростанням витрат населення на отримання післяшкільної освіти, з необхідністю підвищення кваліфікації, перепідготовки та додаткової підготовки кадрів відповідно до структури попиту на ринку праці й платоспроможністю громадян і працедавців у реалізації цього напрямку позабюджетної діяльності.

Розвиток спонсорських зв'язків, пошук меценатів, інших подібних джерел залучення позабюджетних коштів у навчальні заклади в Україні серйозно стримується податковою політикою, що реалізує в основному фіскальні функції, а також фінансовою неспроможністю значної частини підприємницьких структур і низьким рівнем добробуту населення країни.

Розглядаючи спонсорство з боку підприємницьких структур, зазначимо, що сьогодні немає фінансових стимулів до здійснення спонсорських акцій. Відповідно до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", розміри пільгової добродійної допомоги становлять до 10% оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду, здійснювані пожертви понад цей норматив провадяться за рахунок чистого прибутку.

Для спонсорів неприбуткових установ – фізичних осіб – надані пільги у вигляді соціальних податкових вирахувань, розміри яких відповідають фактично здійсненим витратам, але не повинні перевищувати 5% доходів звітного року. Проте в умовах загальної бідності навряд чи ці податкові заохочення сприятимуть підвищенню інтересу й мотивації населення до добродійної діяльності до установ освіти.

Із зарубіжної практики відомо, що в багатьох країнах корпоративні структури обкладаються особливими видами податків, що мають цільовий характер, і надходження від них використовуються на цілі освіти.

Основою юридичних відносин підприємств і ВНЗ щодо підготовки й перепідготовки співробітників є договір з освітньою установою, що має державну ліцензію та видає дипломи (сертифікати) державного зразка. Відповідно до чинного податкового законодавства, витрати підприємств на підготовку й перепідготовку кадрів включаються до валових витрат у розмірі до 3% фонду оплати праці звітного періоду, що дає можливість зменшувати базу оподаткування з прибутку підприємства.

Для включення в собівартість (відповідно до нормативів) витрат на навчання співробітників підприємству необхідно мати перспективний і річний план підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації співробітників за посадами згідно з штатним розписом, спеціальністю та напрямками навчання, що мають відповідати кваліфікаційним вимогам до співробітників, які посідають певні посади. Перевищення фактичної суми оплати навчання над нормованою величиною фінансується за рахунок чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства. При цьому слід зазначити, що економічну базу, яка давала б змогу здійснювати ці витрати, має обмежена кількість підприємств.

Тому в практиці позабюджетної діяльності ВНЗ, в основному через відсутність у підприємств вільних грошових коштів і недосконалості податкового законодавства, поки не набули достатнього розвитку такі напрями, як підготовка й перепідготовка працівників через систему підвищення кваліфікації та надання другої вищої освіти.

Перспективність цих напрямів очевидна, оскільки розвиток сучасного суспільства зумовлює необхідність постійної зміни видів діяльності й освоєння нових сфер і способів виробництва.

У перспективі розвиток інституційної форми оплати вищої освіти визначатиметься такими чинниками:

- необхідністю вирішення завдань із соціального захисту й підтримки окремих соціальних верств населення;
- повноцінним ринковим замовленням на підготовку кадрів, яке, найімовірніше, формуватиметься новими корпоративними комерційними структурами, виходячи з їх потреб і ціни підготовки фахівців.

Практика виняткового фінансування діяльності недержавних ВНЗ, що склалася, за рахунок оплати з боку домашніх господарств, суттєво стримує перспективи розвитку конкурентоспроможної системи вищої освіти, обмежуючи капітальні вкладення в цій сфері.

Спонсорська підтримка освіти завжди вважалася у світі ознакою респектабельності, солідності, гарного смаку. Щоб пожертвування державним і приватним ВНЗ, а також добродійним організаціям, які спрямовують частину коштів на потреби освіти, стали регулярними, слід створити комплекс умов.

Перша умова – звільнити добродійні внески від податків. Коли введені вагомі податкові пільги, виходить, що, жертвуючи кошти на підготовку фахівців, на наукові дослідження, окремі люди або організації беруть гроші не стільки з власної кишені, скільки з податку до бюджету. Проте спрямовують вони їх у ті інститути, які вважають

кращими. Тим самим майбутнє системи освіти починають визначати не чиновники, що розподіляють бюджетні кошти, а громадяни – споживачі освітніх послуг. Держава в цілому виграє за рахунок підвищення якості освіти й підготовки фахівців. До того ж створюється поживне середовище для розвитку меценатства.

Друга умова – меценати-засновники можуть проконтролювати, куди конкретно витрачаються кошти, що виділяються ними. Зарубіжний досвід засвідчив, що для цього добре підходить така організаційно-правова форма, як добродійний фонд (недержавна некомерційна організація). У формі фонду може створюватися як добродійна організація, що спрямовує одержані кошти на потреби освіти (у Великобританії на науку і освіту витрачається до 45% усіх пожертвувань добродійних фондів, у Японії – 40%), так і сам навчальний заклад (у США багато університетів мають статус фонду).

Щоб уникнути використання коштів на нестатутні цілі й особистісне збагачення засновників, важливо, щоб рішення приймалися не одноосібно керівництвом фонду, а наглядною радою, що складається з представників педагогічної громадськості, батьківських комітетів, місцевих органів влади. Не менш актуальним є забезпечення прозорості діяльності таких фондів, вони мають публікувати звіти про виконання своїх бюджетів у місцевих засобах масової інформації.

Важливою умовою активізації створення й роботи таких фондів є державне стимулювання та підтримка добродійної діяльності як на державному, так і регіональному рівнях. Сучасні вітчизняні меценати займаються добродійністю настільки, наскільки вона є ефективними інвестиціями.

IV. Висновки

Розглянуті варіанти дають можливість зробити висновок про необхідність участі держави в системі позабюджетного фінансування освіти. Способи участі можуть бути різними: від надання державних гарантій,

ресурсного забезпечення до формування сприятливого податкового механізму.

Можна очікувати, що в перспективі в Україні почне здійснюватися багатоканальне фінансування освіти, при цьому багаторівневе фінансування – за “витратним” методом, позабюджетне фінансування – “за результатами”. У позабюджетному фінансуванні переважатиме частка недержавного, що включає кошти різних фондів, меншу частку займатимуть кошти домогосподарств. Відбудеться децентралізація освітньої системи з підвищенням автономії ВНЗ, більш чітка регіоналізація з тенденцією до об’єднання в університетські округи.

Література

1. Александров В. Освітня послуга: суть та моделі якості / В. Александров // Освіта і управління. – 2006. – Т. 9. – № 1. – С. 156–164.
2. Анищенко І. В. Освітня складова державного механізму сприяння формуванню конкурентноздатного трудового потенціалу / І.В. Анищенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2006. – № 3. – С. 27–32.
3. Добровольська Л.М. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти / Л.М. Добровольська // Фінанси України. – 2003. – № 8. – С. 50–54.
4. Каленюк І. Проблеми та механізми фінансового регулювання освіти в сучасних умовах / І. Каленюк // Вища школа. – 2002. – № 4–5. – С. 82–90.
5. Криклій А.С. Шляхи удосконалення фінансово-кредитного механізму освіти у контексті Болонського процесу / А.С. Криклій // Економіка та держава. – 2005. – № 9. – С. 77–80.
6. Шумар Н.Л. Фінансове регулювання розвитку освіти у зарубіжних країнах / Н.Л. Шумар // Економіка та держава. – 2007. – № 9. – С. 85–87.
7. Яновчик В.О. Напрями розвитку фінансового механізму у сфері вищої освіти / В.О. Яновчик, В.М. Гельман // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2006. – № 2. – С. 291–297.

УДК 614.2

СИСТЕМОТВОРЧИЙ ПІДХІД ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я

Шипко А.Ф.

здобувач Дніпропетровського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

Health determinants according to their functional influence to individual level of health are analyzed. System formation approach of Dnipropetrovsk Regional Council according to

maintenance of the territorial community's inhabitants strategy improving construction problem is considered.